

Bitė Vilimaitė

APSAKYMAI APIE ŽEMAITĘ

Skiriu J. Baltušiiui

Gavėnia

Gavėnios buvo tik pradžia, o sūdytos ruduokės jau baigėsi, ir raugintų agurkų bačka paliko visai skysta. Žymantas pradėjo murmėti ant pačios, kad bliūde tas pats ir tas pats - kanapės spragintos, burokai virti, - jis norįs grucės su širvaisiais žirniais, grucės, paskanintos silke.

- Grucei grūsti reikia dviejų vyrų jėgos, - teisinosi Žemaitė.

- O ką Antanis dirbs? Tegu stoja prie piestos.

- Ką tu šneki? Vaikas prie piestos?.. Gana Kazą jodęs!

Žymantas nutilo. Gulėdamas ligos patale, jis vis prisimindavo ir prisimindavo Kazą, pirmagimį sūnų, nemylėtą, muštą, išvarytą Amerikon ir prapuolusį ten; tikriausiai žuvo anglių kasyklose... Dabar jis būtų reikalingas, sūnus, - būtų apgynęs ūkį nuo Žymantų brolių. Ir grucę dabar sugrūstų, nes ta velnio boba tik glupstvomis žino užsiiminėti - sėdi ir sėdi kamaroj, rašo ir rašo tuos savo popierius, - jai by tik žibalą deginti...

- Kad taip nori grucės, nueisiu prie Višinskiu, parnešiu kelias saujas, - prašneko Žemaitė, siausdamasi skara.

- Eini pletkų rankioti, - pagiežingai ištarė Žymantas.

* * *

Kieme Žemaitė susitiko Dome, jaunesnijį Višinskiu sūnų.

- Taisaus į mišką važiuoti, - pasakė jis.

- Kelias blogas, palauktum, kol saulė uždės kietesnę sniego plutą.

- Tėvas skubina, - pasakė Dome. Girdėjau, ženytis ketini?

- Tėvas varo.

- Ar turi ką nusižiūrėjęs?

- Man vis tiek. Kad tik liežuviu nemakaluotų, ir bus gerai.

Žemaitė nusijuokė.

- Tetai yra gromata, - prisiminė Dome.

- Ar nuo Povilo?

- Taigi. - Dome prasišiepė ir staiga liko panašus į Povilą.

Tėvas Višinskis, susiraukęs, piktas, suko pantį ir tik dėbteležo į Žemaitę, kai toji, nė Dievo nepagarbinus, grobė nuo stalo voką.

- Čia tikra apmanstva, tas laiškas! - pasakė Višinskis. - Pačiai - du lakštai, o man - vienas.

Kaip čia dabar išeina?

-Tai... čia apie mano kūrinus Povilas rašo.

- Kūrinus! - pamėgdžiojo Višinskis. - Glupstvas dirbat! Brač, dar bėdos abu prisišauksit su ta rašliava.

- Man daktarėlis sakė: „Neturi niekas valios užginti rašyti, by tik ne ant karaliaus...“

- Pati rašai rašai, o ką gauni už tą vargą?

- Ką gaunu? - Žemaitės balsas suvirpėjo. - Poviliukas parašė man: „Ar matei Joną su Katre? Abu iškišo savo nosis tuoj po Naujų metų, pirmam varpui suskambėjus“, - ir taip saldu paliko ant širdies, visas bėdas užmiršau, taip saldu, kaip kokio likerio atsigėrus...

Višinskis abejodamas pakraipė galvą:

- Bene gavai kada likerių ragauti?

Žemaitė nieko neatsakė, pasigraibė vatinio kišenėį ir parodė Višinskiui kažkokį popieriuką.

- Kas gi čia?

- Paviestka ant pinigų. Lietuvos Mylėtojas iš Petrapilės siunčia penkiolika rublių.

Višinskis pažvelgė kreiva akim ir toliau suko pantį.

- Kaimyn, tu negerai darai, - pasakė Žemaitė. - Kodėl nieko neduodi Povilui? Nuplyšęs, basas...

- Žinojo, kad taip bus, ko važiavo į tą Petrapilę... Nenorėjo eiti į kunigus, tegu žinosi dabar.

- Povilas geras vaikas. Nei jam pliuškės galvoj, nei mergos...

Jis ten, universitete, konkurse dalyvauja, apie savo tautą rašo, apie žemaičius... Ir man uždavė visokių klausimų...

- Ko gi jis nežino, kad pačios turi klausti?

- Kodėl godojamas slenkstis... Kur žmogus laiko strielbą, jei turi...

- Klėty laiko. Kurgi kitur!

- Dar apie gėles klausia. Apie lelijas aš jam taip nurašiau: „Lelijos rodo nekaltybę. Kitą sykį, kai degino čerauninkes raganas, jie kartais sudegino katrą nekaltai, tai toje vietoje nesėjamos pavasari lelijos išdygo ir žydėjo“.

- Taip ir buvę, - pritarė Višinskienė, plėšiusi plunksnas.

Višinskis gi pralinksmėjo ir pasakė:

- Povilas bus pirmas tame konkurse. Anas turi galvą.

- Ale sveikatos nebturi, - priminė Žemaitė. - Ir vėl iš paskutiniųjų turės taisytiš Jalton.

- Išgytų ir kaime. Bene toje Jaltoje oras kitoks!

- Kitoks! - gynė Žemaitė. - O kad parvažiuotų tėviškėn, ir vėl varytum į daržinę gulti?

- Tuokart siuvėjas buvo prie mūsų. Troboj neišsitekom, - jau teisinosi Višinskis.

- Negerai darai, kaimyn, - neatleido Žemaitė. - Turi padėti Povilui. Tamsu Lietuvoj, reikia mums šviesių galvelių.

- Milo turim, - atsiliepė Višinskienė. - Pasiusim Povilui naują balakoną.

Žemaitė taisėsi eiti.

- Jau ir leki? - paskersakiavo Višinskis. - Tai gal dar sykį paskaitytum laišką? - Jis nusivalė nuo kelių spalvius, atsisėdo prie stalo ir pasiruošė klausytis, - apie jo akis susimetė meilios raukšlės.

Žemaitė skaitė laišką ir pati kalbėjosi su Povilu: „...mane kiti žino, skaito, supranta mano jausmus, o dar ir pagiria; juokai mane ima, o ašaros sukas akyse, kuomi aš tau užsimokėsiu?.. Dabar, kai vabolės pavasari pradeda krutėti, taip mano jausmai, gulėję

užmirę kelias dešimtis metų, gaivinas ir kruta su džiaugsmu didžiausiu. Vis tai per tave, mano mylimas vaikeli!

Tu turi būtinai būti laimingas visą savo amžių, ir žinau, ir juntu, kad tu būsi laimingas". Višinskis nusišnypstė, ir motina šluostėsi akis, kai Žemaitė baigė skaityti.

- Geras vaikas, - ištarė Višinskis. - Negailiu kašto, kur padėjau ant jo.

Jis prisikimšo pypkę, ir troboje ilgai buvo tylu.

Paskui jie sušneko apie Antaniene, mirusią nuo gimdymo, ir jos vyrą, tuoj parsivedusi kitą pačią su gera pasoga; apie Domę kalbėjo, kad jis moka meiliai apsieiti su arkliais, ir apie nabagą Žymantą, kuriam sprande įsimetė skaudulys.

- Brač, ir apie lempą noriu pasakyti, - tarė Višinskis, vėl sėsdamas ant mažojo suoliuko ir imdamasis pančio.

- Ar apie tą, kur man paliko Povilas? - perklausė Žemaitė.

- Taigi, apie tą. Norėč lempą atsiimti.

- Atsiimti?

- Kas Povilo - tas mūsų. Atiduok man ją.

- Aš gi rašau prie tos lempos...

- Man kas rūpi!

- Neduosiu!

- Brač, kas čia dabar? - nusistebėjo Višinskis.

- Neduosiu, ir gana!

Žemaitė trenkė durimis. Atsidūrusi ore, nurijo keistą gumulą - lyg grauduli, lyg pyktį, pakėlė galvą ir ilgai žvalgėsi po margąjį pasaulį...